

SỬ DỤNG BẢN ĐỒ TƯ DUY TRONG HOẠT ĐỘNG GIỚI THIỆU CHỦ ĐIỂM VÀ GIỚI THIỆU BÀI (PHÂN MÔN TẬP ĐỌC LỚP 5)

○ NGUYỄN THỊ ĐÀO *

Bản đồ tư duy (BĐTD) còn gọi là sơ đồ tư duy, lược đồ tư duy... là hình thức ghi chép nhằm tìm tòi đào sâu, mở rộng một ý tưởng, hệ thống hóa một chủ đề hay một mạch kiến thức... bằng cách kết hợp sử dụng đồng thời hình ảnh, đường nét, màu sắc, chữ viết với sự tư duy tích cực. Đặc biệt, đây là sơ đồ mở, không yêu cầu tỉ lệ, chi tiết chặt chẽ như bản đồ địa lí; có thể thêm hoặc bớt các nhánh; gồm nhiều kiểu vẽ khác nhau; dùng màu sắc, hình ảnh, các cụm từ diễn đạt khác nhau; cùng một chủ đề nhưng mỗi người có thể «thể hiện» theo cách riêng... Vì vậy, BĐTD sẽ phát huy được tối đa khả năng sáng tạo của mỗi người.

1. Hiện nay, BĐTD được áp dụng vào rất nhiều lĩnh vực trong đời sống, đặc biệt là trong giảng dạy và học tập ở trường phổ thông. Cơ chế hoạt động của BĐTD chú trọng tới hình ảnh, màu sắc, mạng lưới liên tưởng (các nhánh); là công cụ đồ họa nối các hình ảnh có liên hệ với nhau. Do đó, BĐTD giúp giáo viên (GV) và học sinh (HS) trình bày ý tưởng, nội dung bài học, một chủ đề, một chương hay cả một cuốn sách thành một sơ đồ mang tính hệ thống, kích thích năng lực chủ động, sáng tạo và tư duy logic, mạch lạc của HS qua các phương tiện dạy - học sẵn có như phấn màu, bút màu, bảng, giấy, bìa... hoặc có thể ứng dụng công nghệ thông tin để thiết kế.

Dạy - học bằng BĐTD được ứng dụng rộng rãi ở các môn học khác nhau, đi vào từng bài học cụ thể của môn học đó, bước đầu thấy tính thiết thực và những lợi ích mà công cụ tư duy này đem lại. Vì vậy, sử dụng BĐTD trong dạy - học các phân môn *Tiếng Việt* ở trường tiểu học nói chung và lớp 5 nói riêng cũng trở nên rất cần thiết.

Ở tiểu học, bên cạnh các phân môn *Tập làm văn*, *Chính tả*, *Kể chuyện*, *Luyện từ và câu*, phân môn *Tập đọc* rèn cho HS các kĩ năng đọc, nghe và nói. Thông qua hệ thống bài đọc theo chủ

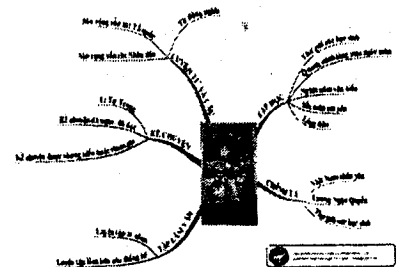
điểm và những câu hỏi tìm hiểu bài, *Tập đọc* cung cấp cho HS những hiểu biết về thiên nhiên, xã hội và con người, cung cấp vốn từ, tăng cường khả năng diễn đạt, trang bị một số hiểu biết ban đầu về tác phẩm văn học và góp phần rèn luyện nhân cách cho HS.

Trong dạy học phân môn *Tập đọc* nói riêng và các môn học ở tiểu học nói chung, phần *giới thiệu bài* có vị trí rất quan trọng, gây hứng thú ban đầu cho HS nên GV cần tìm cho mình cách giới thiệu phù hợp nhất, hay nhất để thu hút sự chú ý của các em với bài học mới. BĐTD với những tính năng nổi bật trong việc trình bày ý tưởng, tóm tắt và hệ thống hóa kiến thức bài học, chương học... một cách rõ ràng, mạch lạc, và logic sẽ là công cụ hữu ích giúp GV giới thiệu bài và chủ điểm một cách dễ dàng, đơn giản, nhanh chóng và hiệu quả.

2. Sử dụng BĐTD trong hoạt động giới thiệu chủ điểm

Trong dạy học *Tập đọc*, nhiệm vụ của hoạt động giới thiệu bài là nêu yêu cầu cần thực hiện trong tiết học và gây hứng thú học tập cho HS. Riêng đối với bài tập đọc mở đầu chủ điểm mới, GV cần giới thiệu về nội dung chủ điểm sắp học. Với các chủ điểm nói chung, sử dụng BĐTD trong hoạt động này là cách làm hay, chi tiết, cụ thể, lại ngắn gọn, dễ nhớ; kích thích được sự tập trung, chú ý ở HS.

Ví dụ: Chủ điểm «*Việt Nam - Tổ quốc em*» (Tiếng Việt 5, tập 1) được học xuyên suốt trong ba tuần, gồm 24 tiết (6

BĐTD về nội dung chủ điểm «*Việt Nam - Tổ quốc em*»

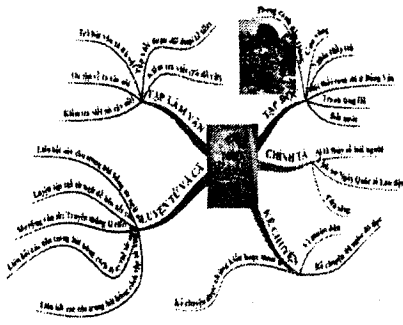
* Trưởng tiểu học Thành Công B - Ba Đình - Hà Nội

tiết tập đọc, 6 tiết luyện từ và câu, 6 tiết tập làm văn, 3 tiết chính tả, 3 tiết kể chuyện), GV có thể sử dụng BĐTD sau để giới thiệu cho HS.

Thay vì chỉ giới thiệu chủ điểm bằng hình ảnh và lời nói thông thường, với việc kết hợp BĐTD và ngôn từ, hoạt động giới thiệu chủ điểm sẽ trở nên sinh động và dễ dàng hơn rất nhiều đối với GV và lời cuốn HS. Với BĐTD, HS biết được những bài sẽ học đều liên quan đến chủ điểm một cách tổng quát nhất. GV yêu cầu HS xem và nói lại những điều đã thấy trong bức tranh minh họa chủ điểm rồi khẳng định: *Hình ảnh Bác Hồ và HS các dân tộc cùng với lá cờ Tổ quốc đang tung bay, uốn lượn hình chữ S gợi dáng hình đất nước ta cũng chính là nội dung chủ điểm Việt Nam - Tổ quốc em mà các con sẽ được làm quen qua 3 tuần học đầu tiên của lớp 5. Trong chủ điểm này, chúng mình sẽ được học các bài học có nội dung về đất nước, về các anh hùng dân tộc như «Việt Nam thân yêu», «Luong Ngọc Quyến», «Thư gửi các HS»...*

Hay, một BĐTD khác minh họa cho việc giới thiệu chủ điểm «Nhớ nguồn»:

Thay cho những từ ngữ tế nhạ đơn điệu, BĐTD cho phép GV làm nổi bật các ý trọng tâm bằng việc sử dụng những màu sắc, kích cỡ, hình ảnh đa dạng. Đối với não bộ, BĐTD giống như một bức tranh lớn đầy hình ảnh màu sắc phong phú hơn là một bài học khô khan, nhàm chán.

BĐTD về nội dung chủ điểm «Nhớ nguồn»

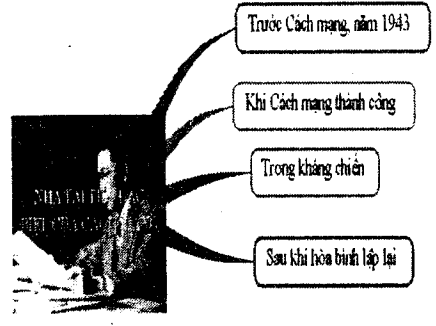
3. Sử dụng BĐTD trong hoạt động dẫn nhập bài học mới

Dẫn nhập bài học mới tuy không phải hoạt động chính nhưng có vai trò quan trọng; thành công của một giờ dạy - học chịu ảnh hưởng khá nhiều từ hoạt động này. Ngay từ hoạt động dẫn nhập, nếu GV tạo được sự chú ý ở HS thì giờ học sẽ có hiệu quả hơn. Có thể sử dụng BĐTD để giới thiệu bài mới bằng nhiều cách:

1) *Giới thiệu qua ý nghĩa, nội dung bài học.* Cách dẫn dắt này, GV gần như đang khái quát

các phần kiến thức chính trong bài; qua đó, HS xác định nội dung kiến thức cần tìm hiểu, giải quyết trong một tiết học. Chẳng hạn, khi dạy bài *Phong cảnh đền Hùng* (Tiếng Việt 5, tuần 25), bài mở đầu cho chủ điểm «Nhớ nguồn», GV có thể sử dụng chính BĐTD đã dùng để giới thiệu chủ điểm để vào bài mới: *Mở đầu chủ điểm «Nhớ nguồn» hôm nay, các con sẽ cùng cô về quê cha đất tổ thăm cảnh đẹp đền Hùng, nơi thờ các vị vua có công dựng nên nước Việt Nam, tổ tiên của dân tộc Việt Nam.*

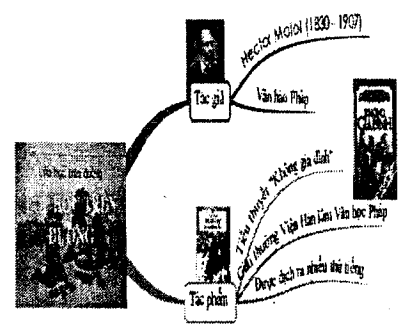
2) *Giới thiệu bài bằng câu hỏi tranh ảnh, bằng hình, vật thật.* Ví dụ, với bài tập đọc «Nhà tài trợ đặc biệt của cách mạng», GV đưa ra hình ảnh ông Đỗ Đình Thiện làm từ khóa, giới thiệu về nhà tư sản yêu nước Đỗ Đình Thiện

(1904-1972), một công dân gương mẫu suốt đời đóng góp cho cách mạng, kháng chiến mà không hề đòi hỏi sự đền đáp. Vậy đó là những đóng góp nào, chúng ta sẽ cùng tìm hiểu qua bài tập đọc «Nhà tài trợ đặc biệt của cách mạng». Cách vào bài như trên sẽ kích thích sự tò mò của HS, thôi thúc lòng ham hiểu biết, tạo hứng thú cho HS để bắt đầu một bài mới.

3) *Giới thiệu bài thông qua xuất xứ, tác giả, tác phẩm, nhân vật trong bài.* GV dẫn dắt để HS thấy được sức hấp dẫn của bài học nhằm kích thích HS tìm tòi, phát hiện. Ví dụ, bài tập đọc «Lớp học trên đường» (Tiếng Việt 5, tuần 34), GV treo tranh vẽ cho HS quan sát với yêu cầu: Quan sát tranh minh họa và mô tả những gì vẽ trong tranh. Sau đó, GV đưa ra BĐTD và giới thiệu:

Bài tập đọc «Lớp học trên đường» trích trong cuốn tiểu thuyết «Không gia đình» của nhà văn Pháp Héc-to Ma-lô, kể về một em

bé không cha mẹ, không họ hàng thân thích, đi theo một đoàn xiếc chó, khi, rồi dẫn đầu đoàn ấy đi lưu lạc khắp nước Pháp. Em bé Rê-mi ấy đã lớn lên trong gian khổ. Em đã chung đụng với mọi hạng người, sống khắp mọi nơi. Đã có khi em lang thang suốt mấy ngày không có chút gì trong bụng. Đã có khi em bị chôn trong mưới mấy ngày đêm; bị mắc oan, bị giải ra trước và bị. Và cũng có khi em được nuôi nấng đàng hoàng, no ấm. Nhưng dù ở đâu, trong cảnh ngộ nào, em vẫn noi theo nếp rèn dạy của cụ già nhân từ Vi-ta-li giữ phẩm chất làm người, luôn luôn khao khát và quyết tâm học tập. Cuốn tiểu thuyết «Không gia đình» được giải thưởng Viện Hàn lâm Văn học Pháp, nhiều người yêu thích, được dịch ra nhiều thứ tiếng trên thế giới, các em cùng học bài để tìm hiểu xem tại sao câu chuyện lại có sức lôi cuốn người đọc như vậy.

Sử dụng BĐTD để giới thiệu bài là cách làm gây được ấn tượng cho HS về một bài học mới, kích thích được sự tập trung, chú ý ở các em. Việc kết hợp BĐTD và ngôn từ, hoạt động dẫn nhập bài mới sẽ trở nên sinh động và dễ dàng hơn rất nhiều đối với GV và lời cuốn HS. GV sẽ tiết kiệm được thời gian, tăng sự linh hoạt trong bài giảng, giúp HS nắm được kiến thức thông qua một «sơ đồ» thể hiện các liên kết chặt chẽ

của tri thức. ó cũng chính là một trong những cách làm thiết thực triển khai nội dung dạy học có hiệu quả - một trong năm nội dung của phong trào thi đua «Xây dựng trường học thân thiện, HS tích cực». □

Tài liệu tham khảo

1. Tony Buzan. *Sơ đồ tư duy*. NXB Tổng hợp TP. Hồ Chí Minh, 2009.
2. Trần Đình Châu. "Sử dụng bản đồ tư duy - một biện pháp hiệu quả hỗ trợ học sinh học tập môn toán". *Tạp chí Giáo dục*, kì 2 - tháng 9/2009.
3. Trần Đình Châu - Đặng Thị Thu Thủy. *Dạy tốt - học tốt các môn học bằng bản đồ tư duy*. NXB Giáo dục Việt Nam, H. 2011.
4. Nguyễn Thị Hạnh. *Dạy học đọc hiểu ở tiểu học*. NXB Đại học quốc gia Hà Nội. 2002.
5. Nguyễn Minh Thuyết (chủ biên). *Tiếng Việt 5 (tập 1; 2)*. NXB Giáo dục, H. 2007.

SUMMARY

Using Mind map to lead in a new lesson will be a good way which impresses pupils and stimulates their curiosity and attentions to the lessons. Thanks to the combination between Mind map and Language use, the lead in of a new lesson will be more vivid and easier for teachers themselves and it will be more attractive to their pupils. Thanks to this way, teachers can save time and enhance the flexibility in teaching, teachers can also help pupils understand the lessons with a "map" illustrating the concise links of knowledge.

Giáo dục nếp sống...

(Tiếp theo trang 37)

2. Mai Huy Bích. *Lối sống gia đình ngày nay*. NXB Phụ nữ, H. 1987.
3. Nguyễn Như Chiến. *Nghiên cứu hành vi chấp hành luật giao thông đường bộ của học sinh trung học cơ sở khi tham gia giao thông*. Luận án tiến sĩ tâm lí học, 2009.
4. Vũ Dũng (chủ biên). *Từ điển tâm lí học*. NXB Khoa học xã hội, H. 2009.
5. Đỗ Long (chủ biên). *Yếu tố sinh học và yếu tố xã hội trong sự phát triển tâm lí người*. NXB Khoa học xã hội, H. 1999.
6. Nguyễn Thế Nghĩa - Tôn Nữ Quỳnh Trân. *Phát triển đô thị bền vững*. NXB Khoa học xã hội, H. 2002.

SUMMARY

In Ho Chi Minh City, the high school students believed that they have performed the civilized behavior of urban living in high level, specially in 11 behaviors. They have also expressed their decisions in choosing the way in some situations in which they have to do. So many factors what made influence to students is showing civilized behaviors in which the roles of family, school are very important. In research, there are some reasons about this, some of them are: informations were not enough to making chang in students conscious in making self emage....

In increasing the civilized behavior, the educational force would be combined to get results.

Động cơ học ngoại ngữ...

(Tiếp theo trang 45)

and Teaching, 1, 153-174; 2007.
12. Guilloteaux, MJ, & Dornyei, Z. *Motivating Language Learners: A classroom-oriented investigation of the effects of motivational strategies on student motivation*. TESOL Quarterly, 42, 55-77; 2008.

SUMMARY

This paper presents a very important issue in English language teaching: motivation. Different definitions of motivation, types of motivation and the significance of motivation in English learning are reviewed. Some ways of motivating English foreign language learners are suggested in the paper as well.